

ÖZGÜRLÜĞE VEDA MI?

Avrupa medyası kıskaç altında

Avrupa Gazeteciler Birliği'nin (AEJ) 20 ülkede gazeteci William Horsley koordinatörlüğünde yaptığı medya araştırmasının ortaya çıkardığı tablo hiç iç açıcı değil. Rapora göre gazeteciler sermaye ve devletin kıskaçında

ZEYNEP OĞUZ

AEJ'nin Dublin'de yapılan 45. Genel Kurul ve Konferansı'nda tartışılan rapora paralel olarak "Avrupa'da Medya Özgürlüğü Tehdit Altında: Özgürlüğe Veda Mi?" ana başlığı altında: "Beğci köpekliği (watchdog journalism) mi, Kucak köpekliği (lapdog journalism) mi? Siyasal iktidar medyayı köleleştirirdi mi?" ve "Medya satılık mı? Gazetecilik etiği ve mesleki standartlar" gibi konularda tartışıldı. Başlıklar soru şeklinde formüle edilse de, 25 kadar Avrupa ülkesinden 100'ün üzerinde gazetecinin kendi mesleklerini böyle sorguluyor olmaları, hele de mesleğin sorgulandığı alan Avrupa ise, durumun ne kadar endişe verici olduğunun göstergesi.

20 ülkede binden fazla üyesi olan Avrupa Gazeteciler Birliği'nin (AEJ) "Medya Özgürlüğü Araştırması", çeşitli Avrupa ülkelerindeki medya organlarının devlet ve hükümetlerle olan ilişkisini mercek altına alarak, medyanın karşı karşıya geldiği engel ve sınırlamaların bir dökümünü yapıyor.

Avrupa genelinde bağımsız ve güçlü olarak adlandırılacak bir medya mevcut olsa da, gözlemlenen ülkelerin çoğu, siyasi müdahaleler, ekonomik zayıflıklar ve eşitsiz, kuşku profesyonel standartlara işaret ediyor. Medya çalışanlarının birçok zorlukla karşılaştığının altını çizen araştırma, hükümet yetkililerinin haksız kontrollerini, sınırlayıcı yasaları, medyayı manipüle etmeye çalışan gizli veya açık baskıları mercek altına alıyor.

Avrupa'nın birçok ülkesinde medya çalışanlarının siyasi ve ekonomik çıkarlara hizmete zorlanarak kabul edilemez sınırlamalarla karşılaşmalarını gösteren araştırma, bu durumun özellikle televizyon kanalları ve radyolarda göze çarptığının da altını çiziyor. Sert rekabet koşulları ve piyasa kanunlarıyla yönlendirilen medya kuruluşlarında "bağımsız" kalmanın zorlaşması ve tüm bu koşullar altında artan "serbest çalışan" sayısının her türlü ekonomik ve sosyal güvenlik mekanizmasını etkisizleştirilmesiyle, medya çalışanlarının giderek daha da bağımlı hale geldiği vurgulanıyor. İşverenler tarafından birçok ülkede baltalanı sendika üyeliğine de işaret eden araştırma, medya çalışanlarının giderek savunmasız ve güdümlenmeye açık hale getirildiğini belirtiyor. Araştırmanın verdiği mesaj ise açık: Medya özgürlüğü doğuştan kazanılan bir hak değil, ancak bu onun uğruna yapılacak bir şey olmadığı anlamına da geliyor.

Araştırmanın medyanın özgürlüğüne engel olarak görüldüğü meseleler dört ana başlık altında toplanabilir:

Rus gazeteci Anna Politkovskaya 2006'da öldürüldü.

ŞİDDET VE GÖZDAĞI

Gazetecilere şiddet uygulanması durumu, en çarpıcı haliyle Rus gazeteci Anna Politkovskaya'nın 2006'da öldürülmesi ve cinayetin hala çözülememesiyle kendini gösteriyor. Ülkede 2000'den beri 21 gazeteci öldürülürken, bu cinayetlerden hiçbirini çözülebilmemiş değil. Rusya'da son birkaç yılda 10'dan fazla gazetecinin öldürülmüş olması ise durumun ciddiyetini ortaya koyan bir başka nokta. Sert güvenlik ve basın kanunları, gazetecileri tutuklanma veya işlerini kaybetme tehdidiyle yüz yüze getirirken, bu durum baskıcı bir iklime yol açarak gazetecilerin hükümetteki yolsuzluk ve güç istismarı olaylarını araştırmasının da önüne geçmiş oluyor. 2000 yılında, Radyo Vesna'nın sahibi Sergey Novikov ise, vali hakkında yolsuzluk iddiaları ortaya atmasından ardından öldürüldü. Cinayetin faileri bulunamadı.

Yunanistan ve İspanya gibi ülkelerde de sıkça yaşanan şiddet olaylarına vurgu yapan araştırma, İspanyol gazetecilerin kimi gruplardan aldığı ölüm tehditlerine de değiniyor.

Basının özgür olmadığı ve gazetecilerin şiddet olaylarına maruz bırakıldığı ülkelerin başını çeken Ermenistan raporu ise gazetecilerin maruz bırakıl-

dığı 13 fiziksel şiddet vakasını ortaya koyuyor. Raporda, 2006-2007 yılları arasında yaşanan 13 spesifik vaka konu edilirken, en çok dikkat çeken olaylardan birini, bu yılın Eylül ayında İravunk gazetesinin başyazarı Hovhannes Galajyan'ın kimliği bilinmeyen saldırganlar tarafından hastanelik edilmesi oluşturmaktadır. The Fourth Estate gazetesi binası ise yine kimliği bilinmeyen saldırganlar tarafından ateşe verilmiş. Raporda, bu ve buna benzer olayların hepsinde, hükümet yetkililerinin soruşturma başlatmaktan kaçındığına ve failer yasalansa da hafif cezalara çarptırıldıklarına dikkat çekiliyor.

HUKUKİ YAPTIRIMLAR

Bir diğer önemli sorun, gazetecilerin, haberleri yüzünden, kimi yasalara dayanılarak "devlet sırlarını" sızdırmak veya hakaret suçlamasıyla yargılanmaları. Güvenlik yasalarının artan "terörizm tehdidi" yüzünden daha da sıkı bir hale geldiğinin altını çizen araştırma, Macaristan'da iki gazetenin hakkındaki "devlet sırlarını yayınlamak" iddiasıyla dava açıldığını belirtiyor. Benzer olayların, İrlanda, Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde de yaşanması dikkat çekici.

Polonya'da, ülkenin başkanına hakaret etmeyi cezalandıran özel kanunlar mevcut. Kraliyet ailesine hakaret edenleri cezaya tabi tutan bir başka yasa da, İspanya'da bu Temmuz ayında tahtın varisini konu alan bir karikatürü yayından kaldırmak için kullanılmış.

Romanya raporu da ülkedeki medya organlarının siyasi aktörlerden bağımsızlığı sorusunu masaya yatırıyor. Romen gazeteciler daha özgür bir medya ortamının, etik standartların yükseldiği, bağımsız ve araştırmacı bir gazeteciliğin gelişmesiyle mümkün olabileceği inancını taşıyorlar.

Türkiye'de hukuki taciz ve şiddet vakalarının 1990'lara oranla çok daha az sıklıkta yaşandığı gözlemlense de, gazeteci Hrانت Dink'in öldürülmesinin taşıdığı anlamı da dikkatle değerlendirmek gerekiyor. Nobel ödüllü yazar Orhan Pamuk'un karşılaştığı sosyal ve hukuki baskılara da değinen rapor, milliyetçi şiddetin temsil biçimlerine işaret ederek "Türklüğü ve devlet kurumlarını aşığılama" eylemlerini suç sayan yasalara basın özgürlüğü açısından bir sorun olarak işaret ediyor. Peki, Türkiye'de sadece 2006 yılında, düşünce özgürlüğünü kısıtlayıcı yasalara dayanarak hakkında dava açılan kişi sayısının toplam 293 olduğunu biliyor muydunuz? Raporda, ordunun siyasete dolaylı-dolaysız müdahalesi üzerine araştırmalar yapan gazetecilerin karşılaştığı kısıtlamalara, Nokta dergisinin başına gelenlere ve Atatürk'e hakaret içeren materyaller içerdiği iddiasıyla erişimi engellenen görsel yayın sitesi YouTube ve Ahmet Kaya şarkıları çalması yüzünden bir aylığına kapatılan "Anadolu'nun Sesi" radyosu gibi örneklerle de değinilmekte.

Alman Gazeteciler Derneği'nin (DJV) verilerine göre, Almanya'da da, gazeteciler üzerindeki hükümet baskıları son yıllarda iyice arttı. Yalnızca 1997-2000 yılları arasında, Alman polisi gazetecilerin bürolarına 150 civarında baskın düzenledi. Federal Polis Teşkilatı'ndan El Kaide ile ilgili alınan bilgileri yayımlayan Cicero dergisi hakkında dava açıldı. Haberini yazarı Bruno Schirra'nın da evi ve bilgisayarı inceleme altına alındı. Ancak daha sonra Anayasa Mahkemesi'nin, gazetecilere yönelik bilgi teftişinin anayasaya aykırı olduğuna karar vermesi, basın özgürlüğüne dair zaferlerden biri olarak kayda geçti. Yine de, geçtiğimiz Ağustos ayında Münih, Frankfurt, Hamburg ve Berlin şehirlerinde, gizli belgelerin sızdırılması iddiasıyla 17 gazeteci hakkında da soruşturma açıldı.

Güney ve Kuzey Kıbrıs üzerine yazılanlar, iki ülkedeki medya organlarının da karşılıklı düşmanlığı ve tansiyonu yükseltmekte yüksek pay sahibi olduğunun altını çizerken, medyanın karşılıklı propaganda savaşının bir aracı haline geldiğini anlatıyor. İki toplum arasındaki zayıf siyasi diyalog ve yanlış duruşlar sebebiyle, ortak bir kurumsallaşmanın da yaşanmadığı Kıbrıs adasında, medyanın bağımsız-

De Telegraaf'ta çalışan Bart Mos ve Joost de Haas.

20 ülkede binden fazla üyesi olan Avrupa Gazeteciler Birliği'nin (AEJ) "Medya Özgürlüğü Araştırması", çeşitli Avrupa ülkelerindeki medya organlarının devlet ve hükümetlerle olan ilişkisini mercek altına alarak, medyanın karşı karşıya geldiği engel ve sınırlamaların bir dökümünü yapıtı.

lığı veya tarafsızlığından söz etmek biraz güç.

Düşünce ve medya özgürlüğüne yönelik tehditler Yunanistan'da da kendini gösteriyor. 5 Temmuz'da çıkarılan yeni bir kanun, bunun örneklerinden sadece bir tanesi. Söz konusu kanun, yerel ve bölgesel medya kuruluşlarının lisans elde etmesini zorlaştırarak dil, işe alınma ve finansman konusunda yeni sınırlamalar getiriyor. Yunanistan'da özellikle hassas konularda devlet çıkarlarına uyumlu olarak çarptırılmış haberlerin de sıklığı dikkat çekerken, Makedonya sorununun ise hala bir tabu olarak kalmaya devam ettiği vurgulanıyor. Yunanistan hükümeti, hoş karşılamadıkları haberlerin sahiplerine dava açmakta hiç tereddüt etmezken, son yıllarda uygulamaya geçilmemiş olsa da, "hakaret" ve "iftira" içeren yayınlar yapan medya çalışanları için 5 yıla kadar hapis öngören yasa hala mevcut.

27 Kasım 2006'da Hollanda'da ülkenin en büyük gazetesi De Telegraaf'ta çalışan Bart Mos ve Joost de Haas isimli iki gazetecinin, "haberlerinin kaynağını açıklamamak" suçundan üç gün süreyle gözaltına alınması da dikkat çeken bir başka örnek. Ülkede meydana gelen bu olay, gazetecinin haber kaynağı ile arasındaki gizlilik/güvenilirlik ilkesi üzerine tartışmalar yaratmış, aynı zamanda da tutuklama olayının Hollanda istihbarat servisinin utanç verici bir hatasını örtme hamlesi olarak da yorumlanmıştı. Zira, raporda daha sonra gazetecilerinin kaynağının istihbarat servisinde sızan bilgiler olduğu ortaya çıkması konu ediliyor.

Küresel Basın Özgürlüğü'nün verilerine göre, Rusya, 194 ülke arasında 158. sırada yer alarak basının "özgür olmadığı" ülkeler kategorisine giriyor. Rusya'da bin 400 televizyon şirketi ve 25 bin gazete ve dergi bulunması, hayli çeşitli ve dinamik bir medya pazarının mevcudiyetine işaret etse de, bu çeşitlilik medya organlarının devletle yakın ilişkili belli başlı şirketlerin elinde toplanmış olması gerçeğini de değiştiriyor. 319. madde olarak bilinen yasa ile medya çalışanları "iktidar sahiplerini aşığılamak" suçundan yargılanabiliyor. 2005 yılında da, toplam 28; 2006'da ise 22 gazeteci hakkında dava açılırken, Rusya'da en çok dikkat çeken olaylardan biri de 2005 yılında Smolensk radyosu çalışanı Nikolai Goshko'nun 5 yıllık hapis cezasına çarptırılması oldu.

MEDYA PATRONLUĞU VE SÖMÜR

Akışkan ve esnek bir ekonomi düzeninin hakim olduğu günümüzde, medya sahiplerinin aynı zamanda başka büyük sanayilerde de söz sahibi olduklarının altını çizen raporlardan Fransa örneği dikkat çekiyor. Fransız gazeteciler, hükümet ve sermaye çıkarlarına hizmet edecek şekilde yazmaya zorlanırken, bunun dışında kalan çalışmaları sansüre uğrayabiliyor. Slovenya raporunda, medya çalışanlarının iş kalitesini düşüren bir olgu olarak iş gücünün yoksunluk ve düşük maaş öne çıkıyor. Serbest çalışan birçok gazetecinin aslında "zorla çalışan" olarak adlandırılması gerektiğini söyleyen rapor, serbest çalışan gazetecilerin zaten başka bir seçeneği de olmadığına vurgu yapıyor.

Belçika raporu ise, medya sektöründeki serbest çalışanların, tüm medya çalışanlarının sayısının dörtte biri olduğuna dikkat çekerek, medya kuruluşu sahiplerinin ve yayıncıların, uygun çalışma koşullarını sağlamaya mecbur edilmesi gerektiğinin altını çiziyor.

Medyanın insanları etkileme gücü arttıkça, siyasi liderlerin ve sermaye gruplarının bunu bir araç olarak kullanma iştahları da doğal olarak artıyor. Med-

Hovhannes Galajyan

Radyo Vesna'nın sahibi Rus gazeteci Sergey Novikov

yanın desteğini kazanma yollarının her türlü mübah kabul edilirken, eleştiriye karşı tahammül oranları da giderek azalıyor. Araştırmada, Çek Cumhuriyeti Başbakanı Mirek Topolane'ın medyayı yanlışlıkla suçlayarak, basın özgürlüğünü kısıtlıyacak yeni bir yasa çıkartmakla tehdit etmesi ve İngiltere'de Tony Blair'in medyayı yıllarca "büyülemesinin" ardından, 2007'de görevi bırakmadan hemen önce medya çalışanlarını "yıkıcı, vahşi canavarlar" olarak nitelendirmesi gibi örnekler veriliyor.

SONUÇ

20 ülke hakkında hazırlanan raporlardan derlenen araştırmanın sonuçları, en "demokratiklerinden" en "baskıcı" olanına kadar, hemen hemen her ülkede medyanın benzer sorunlarla karşı karşıya kaldığını ortaya çıkarıyor. Sermaye-devlet ilişkileri sonucunda özgür ve araştırmacı gazetecilik olanağının kısıtlanması, düşük maaşlar ve sosyal güvenlik, "devlet sırları" ve "milli çıkarlar" gibi meseleler üzerinden açılan davalar ve uygulanan yaptırımlar ile medya çalışanlarının maruz kaldığı şiddet olayları, hatta cinayetler hemen hemen her ülkede çeşitli derecelerde olmak üzere, ne yazık ki mevcut. Bu durumu hem hukuki platformda hem de pratikte değiştirmek içinse, medya çalışanlarının ve düşünce özgürlüğü yanlılarının sürekli bir mücadele vermesinin zorunluluğu üzerinde duruluyor. Medyanın ekonomik ve siyasi tam bağımsızlığı ihtimali bir hayal değil, ancak bunu elde etmek içinse kararlılık ve mücadele gerekiyor.

DÜNYA BİZE DANIŞIYOR

LÖSEV, artık BİRLEŞMİŞ MİLLETLER Ekonomik ve Sosyal Konseyi Özel Danışmanlık statüsüne sahip bir sivil toplum kuruluşu...

Çöset ve Kanser hastalıklarında güven duyulan bir dünya markası olduğumuz için gururluyuz.

Pediyatrik Hematolog
Dr. Üstün EZER

